

Miten vältetään oppimisen muuttuminen kliseeksi?

Esitelmä

Tekijä Steen Nepper Larsen

Oppimisen käsite on tullut jäädäkseen. Sen voittokulku itsestään syttyvänä ja positiivisesti latautuneena yhdys- ja uudissanojen osana on jatkunut viimeksi kuluneiden 20–30 vuoden ajan. Esiin on putkahdellut sellaisia sanoja ja ilmaisuja kuin oppimiskäsitys, oppimisen ilo, oppimissisältö, oppimistila, oppimispiiri, oppimisympäristö, tilannesidonnainen oppiminen, oppimistyyli, oppimiskompetenssi, oppimispotentiaali, elinikäinen oppiminen ja aikuisten oppiminen.

Nykyisin oppimistavoitteita on muotoiltava käskystä. Oppimisesta tehdään kuvailtava ja mitattava ilmiö, ja periaatteena on, että kaikkia oppilaitoksia päiväkodeista ja peruskouluista yliopistoihin johdetaan tavoitteellisesti. Kansallinen ja kansainvälinen tiedon tuottaminen muuttuu yhä läpinäkyvämmäksi, ja sen myötä oppimistavoitteiden on oltava tarkasteltavissa ja vertailtavissa.

Normatiivisia oppimistavoitteita – niin kauas kuin silmä kantaa

Oppimistavoitteet liitetään suoraan seuraaviin vaatimuksiin: *commensurability* (yhteismitallisuus, vertailtavuus), *performativity* (performatiivisuus, eli kyky pystyä sekä sisäistämään ne henkisesti että toteuttamaan niitä oikealla tavalla) sekä *accountability* (vastuuvellisuus ja vastuullisuus). Viime kädessä niiden tarkoituksena on vahvistaa saavutetun oppimisen ja sitä seuraavan työllistettävyyden välistä yhteyttä (työllistettävyydellä, *employability*, tarkoitetaan kykyä työllistyä pitkäaikaisesti).

Oppimistavoitteet ovat strategisia ja normatiivisia ohjeita, joita oppijoiden on noudatettava tiettyjen (aika)rajojen puitteissa. Tietylle luokka-asteelle tai opiskeluvaiheelle määritellään ohjaavat oppimistavoitteet, jotka ovat teleologisesti sitovia, eli sekä tarkoitukseen että lopulliseen päämäärään kohdistuvia. Outoa on se, että koko prosessin lopullinen päämäärä ja tarkoitus vaikuttavat olevan tiedossa jo etukäteen.

Oppimistavoitteiden uskollisia seuralaisia ovat kiihtyvät dokumentaatiovaatimukset ja arviointimenettelyt. Kaikki kaksinkertaistuu äärimmäisen aikaa vievällä ja näkökulmaa vääristävällä tavalla, sillä silloin kun puhutaan työskentelystä tai työstä, joka ei enää ole ajankohtaista, ei tosiasiaassa tehdä töitä. Tehtyä työtä seuraa aina pakollinen jälkityö joko strategisen, itsetietoisien puheen tai raportoinnin muodossa. Kukaan ei luota siihen, että osajärjestelmät suoriutuvat kyllä tehtävistään. Oppimistavoitteiden toteuttamisen oppimisesta tulee loputon oppimisprosessi. Suoritustaan voi aina parantaa joko omaan suoritukseensa ja/tai johonkuhun toiseen verrattuna.

Vastarinnasta valtavirtaan

Oppimisen käsitettä alettiin tanskalaisessa kontekstissa käyttää 1960–70-luvuilla kriittistä vastarintaa ilmaisevana sanana, joka oli suunnattu eksplisiittisesti koulutukseen ja opetukseen liittyvää *top-down*-ajattelua vastaan. Tanskassa kapinoitiin passiiviseen oppijakäsitykseen perustuvaa oppimisajattelua ja ulkoa ohjattua, autoritaarista ja konservatiivista, kodifioitua oppimismonopolia vastaan. Niiden sijaan vaadittiin autonomiaa, ongelmalähtöisyyttä, monitieteisyyttä, yhteiskunnallista relevanssia ja henkilökohtaista motivaatiota.

Vapauttava kokemuspäädagogiikka avasi tietä oppimiselle *bottom-up*-hankkeena. Jotakuinkin samaan aikaan Unescossa ja kansainvälisessä koulutustutkimusyhteisössä alettiin ajatella, että dynaaminen kapitalismi tarvitsee pikemminkin kehdestä hautaan kestävästä elinikäisestä oppimisesta kuin kilpailuoppimisen ja opettajajohtoisuuden merkeissä eteneviä, etukäteen muotoiltuja ja mitattuja kasvatus-, sosialisointi- ja koulutusprosesseja. Massakoulutuksen oli tarkoitus tuottaa itsenäisesti ajattelevia, joustavia ja oppimishaluisia ihmisiä, jotka huomaamatta muuntuvat kurinalaisista alamaisista vastuullisiksi, aktiivisiksi oppijoiksi.

Voidaanko ja tuleeko oppimisen käsite elvyttää?

Nykyisin oppimisen käsitteeseen ei enää liity mitään kriittistä tai kumouksellista. Oppimisesta on tullut kaikkialla läsnä oleva edellytys ja ”luonnollinen” vaatimus luovimmasta työvoimasta ja parhaista työpaikoista käytävässä kiristyneessä kilpailussa. Kukaan ei voi itseään naurunalaiseksi saattamatta julistaa arvovaltaisina äänenpainoin, että on jo oppinut kaiken mahdollisen tai oppimisen arvoisen.

Nykyaikainen ”developmentalismien” vaatimus (ihmisen on kehitettävä itseään, ellei hän halua ottaa irtisanotuksi joutumisen riskiä) tekee oppimisesta tarpeellisen voimavaroineen.

Miten siis estetään oppimisen muuttuminen kliseeksi? Onko käsite pelastettavissa? Onko se elvytettävissä?

Steen Nepper Larsen (s. 1958) toimii lehtorina Århusin yliopiston yliopistopedagogiikan johdantokurssilla (www.gnosis.au.dk & stla@edu.au.dk). Hän on myös kasvatus- ja sivistysaiheisen ajatushautomo Sophian johtokunnan jäsen (www.sophia-tt.org) ja toimii lisäksi kriitikkona ja luennoitsijana.

Pieni valikoima Steen Nepper Larsenin tekstejä

”Hän etsii lauseita, joita kukaan ei vielä ole pureskellut.”

Elias Canetti (1905-1994): *Kellon salainen sydän*

"Mitä suurempia sanat ovat, sitä suurempi on vaara, että niihin pujahtaa epäaitoutta."

Ernst Bloch (1885-1977) – ehkä myös oppimisessa!

- "Evalueringsfeber", i *Dansk Sociologi* nr.1, Kbh. 2004
- "Der er ingen evidens for evidens: refleksioner omkring en magtfuld illusion", *Dansk pædagogisk Tidsskrift* nr. 1, Kbh. 2011
 - "Tanker om det lærende dyr og den urene pædagogik" i Thomas Aastrup Rømer, Svend Brinkmann og Lene Tanggaard (red.): *Uren pædagogik*, Aarhus 2011
 - "Dannelse – dannelsestænkningens idéhistorie og uomgængelige aktualitet", *Social Kritik* nr.130, Kbh. 2012 (blev udgivet som bog på 53 sider for 89 kr. på forlaget Fjordager i dec. 2013) <http://www.fjordager.com/dannelse>
 - "Innovation som total national forløsning", i Michael Paulsen og Søren Harnow Klausen (red.): *Innovation og læring*, i serien Filosofi & Læring, Aalborg 2012
 - "Know thy impact – kritiske tanker i forbindelse med Hattie-effektens evidente gennemslag" (anmeldelse af John Hattie: *Synlig læring – for lærere*, Dafolo 2013) i *Dansk pædagogisk Tidsskrift* nr.3, 2013
 - "At ville noget med nogen – kritiske tanker om pædagogisk arbejde i kontrolsamfundet", i Thomas Aastrup Rømer, Svend Brinkmann og Lene Tanggaard (red.): *Uren pædagogik II*. Aarhus: Klim, 2014
 - * "Efterskrift: Hvordan undgå at læring bliver til en kliché?", i Aabro, C. (red.): *Læring i daginstitutioner – et erobningsforsøg*. Dafolo Forlag, København 2014 (manchetten er et kondensat af denne teksts første tre sider)
 - "Transparens – et essay", i *Unge Pædagoger* nr.1 2014
 - "Compulsory Creativity – a Critique of Cognitive Capitalism", i *Culture Unbound. Journal of Current Cultural Research*, Stockholm 2014 (<http://www.cultureunbound.ep.liu.se/>)
 - "Evidenstænkningens videnskabeliggørelse som videnspolitik", anmeldelse af John Hattie og Gregory Yates: *Visible Learning and the Science of How We Learn*. Routledge: London and New York 2014 i *Dansk pædagogisk Tidsskrift* nr.3, 2014.
 - "Uddannelsesvejledningens menneskelige ansigt er truet". I *VejlederForum*, forår 2014
 - "Demokrati" og "værdier" i Lars Jakob Muschinsky (m.fl., red.): *Ny pædagogisk opslagsbog*, Kbh.2014
 - "Et forsvar for fagligheden", på DM's hjemmeside: <http://dm.dk/FagligtForum/UddDidaForsk/Artikler/Forsvarforfagligheden> - efteråret 2014
 - "Kritik – et essay", *Social Kritik* nr. 140 2014
 - "Blind Spots in John Hattie's Evidence Credo", in *Journal of Academic Perspectives* No. 1 2015 <http://www.journalofacademicperspectives.com/back-issues/volume-2015/volume-2015-no-1/>
- SNL & Inge Kryger Pedersen (red.): *Sociologisk leksikon*, Hans Reitzels Forlag, Kbh. 2011
- SNL & Stig Skov (red.) *Universitetsverdenen – flerstemmige visioner*, Aalborg, SOPHIA, 2014